Kā dažādi faktori ietekmē un veido indivīda sociālo identitāti?

Sasniedzamais rezultāts: pamatošu, kādi faktori ietekmē cilvēka personības veidošanos un attīstību, secināšu, kāpēc identitāti ir sarežģīti formulēt, kāpēc tā nav konstanta un var būt mainīga pat viena cilvēka dzīves laikā.

1. uzdevums. Kādi faktori ietekmē cilvēka personības veidošanos un attīstību?

Izmantojot piedāvātos informācijas avotus un savu personisko pieredzi, uzraksti vēstuli sev, tajā iekļaujot atbildes uz vienu vai vairākiem jautājumiem.

- Kas īsti es esmu?
- Kā es zinu, kas es esmu?
- Kā es varu zināt, ka šodien esmu tas pats, kas vakar?
- Kāpēc es esmu dzīvs?

Avots A

Jēdziena "cilvēks" interpretācijas

Skaidrot jēdzienu "cilvēks" vienmēr ir bijis svarīgi, jo tas nepieciešams, lai rastu iespēju izprast sevi un savu būtību.

Jau sengrieķu filozofs Sokrats (469–399 p.m.ē.) uzskatīja, ka cilvēkam sevis paša izzināšana ir galvenais uzdevums. Tikai pēc tam, kad cilvēks ir izpratis savu dabu, var mēģināt skaidrot pasauli un lietas sev apkārt.

Vācu filozofs Imanuels Kants (1724–1804) ir formulējis četrus jautājumus.

- Ko es varu zināt?
- Kas man jādara?
- Uz ko es drīkstu cerēt?
- Kas ir cilvēks?

Meklējot atbildes uz šiem jautājumiem, tiek analizētas cilvēka attiecības ar tādām būtiskām dzīves jomām kā zināšanas, morāle, reliģija, bet vissvarīgākais ir saprast, kas un kāds ir cilvēks pats, jo no tā izriet, kā mēs uztveram pasauli un kā interpretējam cilvēka dzīves jēgu.

Cilvēks ir no dažādiem cēloņiem atkarīga būtne, kas pakļauta dabas likumu stingrajai nosacītībai, taču vienlaikus viņš ir autonoma būtne, brīvs un radītspējīgs, jo ir saistīts ar īpašu, tikai cilvēku pasaulei raksturīgu cēlonību – brīvību, radošu spontanitāti, spēju pēkšņi sākt jaunu notikumu rindu".[1]

Vācu filozofs un filozofiskās antropoloģijas pārstāvis Makss Šēlers (1874–1928) piedāvā skatīt cilvēku no trīs aspektiem.

1. No teoloģiskā aspekta – cilvēks ir Dieva radīta būtne.
2. No filozofiskā aspekta – cilvēks ir būtne, kurš rada, un kuru rada kultūra.
3. No dabaszinātniskā aspekta – cilvēks ir Zemes un dzīvības formu attīstības produkts, kas līdzinās iepriekšējām formām, bet ir daudz sarežģītāks.[2]

"Cilvēkam piemīt teorētiskā izziņas spēja, brīva apzināšanās, atvērtība pasaulei, simbolizācija,

[1] Lasmane S., Milts A., Rubenis A. *Ētika*, Rīga, Zvaigzne ABC, 1995; 8. lpp.
[2] Lasmane S., Milts A., Rubenis A. *Ētika*, Rīga, Zvaigzne ABC, 1995; 5. lpp.

prāts, kas spēj paredzēt uz priekšu, tieksme pētīt un izzināt lietu būtību, individualitāte utt. [..] Nebūdams pielāgots tikai vieniem apstākļiem, cilvēks spēj apbrīnojami plastiski pielāgoties bezgalīgai apstākļu un situāciju dažādībai. Viņš pats var sevi attīstīt un darīt pilnīgāku gan kā organisms, gan arī kā apziņas nesējs. Viņš ir atvērts attīstībai."[1]

"Cilvēku dzīvi, mūsdienu situāciju un nākotni nosaka ne tik daudz cilvēku kā bioloģiskas sugas pagātne, cik kultūra, domāšanas ievirzes un attieksme pret pasauli. Kultūra ir tas fenomens, kurā pilnībā izpaužas cilvēka būtība un parādās atšķirība no visas pārējās dzīvās un nedzīvās dabas.[..] Pārdomas par cilvēka būtību Eiropas filosofijas vēsturē vērojamas, sākot no sengrieķu filosofijas līdz pat mūsdienām."[2]

Lai iekļautos sabiedrībā, izvērtētu, kas ir taisnīgi un kādi ārēji faktori ietekmē indivīda identitātes veidošanos, nepieciešams skats uz sevi it kā no malas. Šāda iespēja tiek sniegta 1.1. uzdevumā.

Avots B

Kas tu īsti esi? Jautājums var likties dīvains, bet vai nav kādreiz nācies piepeši uzmest skatienu savam attēlam spogulī un uz mirkli pārsteigti iedomāties, kas ir tas, uz ko tu skaties? Redzama pazīstama seja, bet uz sekundi tu iedomājies, kas vēl bez ķermeņa ir tas, kas tevi padara par to, kas tu esi.

Tiklīdz sākam par sevi domāt šādā veidā, rodas virkne jautājumu:

Kas īsti es esmu?

Kā es zinu, kas es esmu?

Kā es varu zināt, ka šodien esmu tas pats, kas vakar?

Kāpēc es esmu dzīvs?

(V. Rēpers, L. Smite. *Ievads ideju vēsturē filozofijā.* Zvaigzne ABC, 1997; 21. lpp.)

Lasot un analizējot filozofiskus tekstus, padziļināsi priekšstatu par jēdziena "cilvēks" dažādām interpretācijām un pamatosi savu skatījumu uz šo problemātiku!

Avots C

"Kas ir cilvēks? Kā miesu viņu pēta fizioloģija, kā dvēseli – psiholoģija, kā kopības būtni – socioloģija. Mēs zinām par cilvēku kā dabu, ko izzinām kā citu dzīvu būtņu dabu, un kā vēsturi, ko izzinām, kritiski attīrot traktējumu, saprotot cilvēku domās un darbībā domāto jēgu un izskaidrojot norises ar motīviem, situācijām un dabas reālijām. Cilvēka izpēte mums ir sniegusi dažādas zināšanas, taču ne zināšanas par cilvēku kopumā... Cilvēks ir principiāli kaut kas vairāk, nekā viņš var par sevi zināt...

Karls Jasperss. *Ievads filozofijā.* Zvaigzne ABC, 2003; 67. lpp.

[1] Citēts pēc: Lasmane S., Milts A., Rubenis A. *Ētika*, Rīga, Zvaigzne ABC, 1995; 9. lpp.
[2] Citēts pēc Kūle M., Kūlis R. *Filosofija*, Rīga, Burtnieks, 1996, 476. lpp.

Avots D

"Pastāvot Tu, cilvēks kļūst Es. Iepretimstāvošais nāk un gaist, attiecību notikumi sablīvējas un pagaist, un [šajā] mijā, no reizes uz reizi pieaugot, noskaidrojas paliekošā partnera apziņa, Es-apziņa. Tiesa, tā aizvien parādās attiecības saaudumā, attiecībā pret Tu, kā tā iepazīšana, kas alkst Tu, tomēr nav tas, taču laužas aizvien spēcīgāk uz priekšu, līdz reiz saistība ir uzspridzināta un Es pats sev, nošķirtajam, uz brīdi stāv iepretim kā kaut kādam Tu, lai tūdaļ pat pārņemtu sevi un turpmāk attiecībās stātos savā apzinātībā."

Martins Būbers. *Es un Tu*. Zvaigzne ABC, 2010; 31. lpp.

2. uzdevums Cilvēka identitāti noteicošie faktori agrāk un tagad

2.1. Izpēti piedāvātos vēstures un informācijas avotus un atbildi uz jautājumiem!

Avots A

Ciems [viduslaikos] bija noslēgta apmetne, kas ietvēra daudzus mājokļus un saistīja tos savstarpējā ciešā vienībā – laukums, aka, ceļš, ciema vārti, lūgšanu nams utt. Tas nebija vienkārši māju mehānisks salikums.

Šādu kolektīvu vienību veidoja arī klosteri un pilsētas, kur visus vienoja draudzes, cunftes u.c. apvienības. Mūsdienu Rietumu sabiedrība vairs nepazīst šādas iekšējas korporācijas.

Andris Rubenis, *Viduslaiku kultūra Eiropā*. Zvaigzne ABC, 2002; 43. lpp.

Kā viduslaiku pilsētā ir uzskatāmi redzams, ka reliģijai ir liela loma, ,ka cilvēku identitāti noteica reliģiskā piederība, ticība?

Avots B

[..] jau apgaismotāji, bet vēlāk Lielā franču revolūcija izvirzīja un aizstāvēja tēzi, ka tautai jeb nācijai ir tiesības uz savu suverenitāti, turklāt nācijai pašai ir tiesības izvēlēties savu politisko iekārtu. 19. gs. pirmajā pusē šī ideja izplatījās visā Eiropā un pat aiz tās robežām – Latīņamerikā un Āzijā. Tā veidojās nacionālisms – uzskats un jūtas, kas uzsvēra indivīda piederību noteiktai ļaužu grupai, kuru visbiežāk vienoja valoda, tradīcijas, mentalitāte, reizēm arī reliģija.

Valdis Klišāns, *Vēsture vidusskolai, II daļa*; 200.–201. lpp.

Kāds notikums sekmēja nacionālisma attīstību?

Avots C

"Daži no latviešiem, kas ir ko mācījušies un daži, kas turīgi vai bagāti palikuši un arīdzan daži, kas nedz ko mācījušies, nedz arī bagāti vai turīgi – daži no tiem kaunās, ka tie ir latvieši; tie labprāt apslēpj savu latvietību, ja to var izdarīt un nav jābīstas, ka zobugaļi par to smiesies. Daži sāk tā runāt, ka saķēzē latviešu un vācu valodu, abas kopā samaisīdami. Daži noklausījušies, kā tādi vācieši runā, kas latviski neprot labi runāt – un tādu ir lielākā daļa – sāk runāt tādā pašā vīzē, kā šie vācieši: tie laikam tic, ka tā labāk skanot [..]"

Krišjānis Valdemārs. *Kaunīgi latvieši*.
No *Pēterburgas Avīžu* pielikuma *Zobugals* (1862. g. 14. decembris)

Avots D

Reti kuram tagad varētu ienākt prātā, ka vārds "zīmulis" ir jaunvārds, kuru radīja Atis Kronvalds lietotā "bleistiķa" vietā. Kronvalda pūrā ir vairāki simti jaunu latvisku vārdu. Par savu devīzi viņš izraudzījās vārdus "Mosties, celies, strādā!" Viens no lielākajiem jaunlatviešu sasniegumiem bija 1874. un 1875. gadā pieņemtais lēmums par latviešu valodas kā mācību valodas ieviešanu tautskolās.

Inese Štrāla. *Pieminot valodnieku Ati Kronvaldu*.
https://lr2.lsm.lv/lv/raksts/latvijas-simtgades-stastu-raksti/pieminot-valodnieku-ati-kronvaldu.a102452/

Avots E

Kronvalds uzskatīja, ka latviešiem ir jāpanāk Eiropas tautas, radot unikālus latviskus intelektuālus darbus, kuri nostātos līdzās eiropiešu intelektuālās dzīves mantojumam. Par uzdevumu tādējādi kļuva kultūras radīšana. Caur romantizētiem folkloras tēliem tika konstruēta idealizēta tautas laimīga dzīve senatnē (senatne ir laiks, kad latvieši bija sava likteņa noteicēji) un tā modelēta sava laika situācijā, pretstatot baltiešu kultūrai.

http://vesture.eu/Jaunlatvie%C5%A1i

Vai jaunlatvieši veicināja latviešu nacionālisma attīstību? Atbildi pamatojiet!
Kā jaunlatvieši sekmēja valodas, kultūras attīstību un latviešu tautas mentalitātes izpēti?

Avots F

Fotogrāfs Vilis Rīdzenieks: "Izskatās, ka tu šodien ieģērbsi skatuvi."
Mākslinieks Jānis Kuga: "Nu tā ir! Vēsturiskais brīdis ir klāt!"
Fotogrāfs Vilis Rīdzenieks: "Jā!"
Mākslinieks Jānis Kuga: "Zini, kad naktī piezvanīja Zemgals un teica, ka šodien dibināsim Latviju – uznāca raudiens! Saproti, pašiem sava valsts! Sava robeža, sava valdība, armija! Es nevarēju aizmigt..."

Mākslinieka Jāņa Kugas saruna ar fotogrāfu Vili Rīdzenieku
filmā "Vienīgā fotogrāfija", (fragments no 35:16–36:10 minūtei)
https://www.filmas.lv/movie/3200/#

Cik ilgs laiks pagāja no jaunlatviešu darbības līdz Latvijas valsts dibināšanai?
Vai bija cilvēki, kas 1918. g.18. novembrī uztvēra mirkļa nozīmību?
Kur notika Latvijas valsts proklamēšana?

Avots G

No Rīgas pilsētas Otrā teātra līdz Latvijas Nacionālajam teātrim mūsdienās

1902. gada 14. septembris – Rīgas pilsētas Otrais teātris tiek iesvētīts.

1918. gada 18. novembris – teātra ēkā tiek proklamēta Latvijas Republika.

1919. gada 23. februāris – ar Leona Paegles lugas "Augšāmcelšanās" pirmizrādi savu darbību sāk Strādnieku teātris.

1919. gada 21. maijs – Strādnieku teātris beidz savu darbību.

1919. gada 30. novembris – ar R. Blaumaņa lugas "Ugunī" pirmizrādi Alekša Mierlauka režijā tiek atklāts Latvijas Nacionālais teātris.

1940. gada vasara – Latvijas Nacionālais teātris padomju okupācijas pirmajā gadā tiek pārdēvēts par Drāmas teātri.

1941.–1944. gads – Latvijas Nacionālais teātris Otrā pasaules kara laikā, nacistiskajai Vācijai okupējot Latvijas teritoriju, tiek pārdēvēts par Rīgas Dramatisko teātri.

1944. gada 20. oktobris – nedēļu pēc padomju armijas atgriešanās Rīgā darbu atsāk Drāmas teātris.

1988. gada 17. novembris – teātris atgūst Latvijas Nacionālā teātra vārdu.

https://teatris.lv/lapas/vesture

Kā būtu skaidrojams fakts, ka teātrim vairākkārt mainīts nosaukums?

Avots H

Arhitekta Anda Sīļa komentārs par Rīgas koncertzāles novietojumu Elizabetes ielā 2

Pirms 15 gadiem, meklējot vietu koncertzālei, uz Rīgu tika uzaicināti kādi desmit pieredzējuši, starptautiski atzīti arhitekti un pilsētplānotāji, kuri ieteica šīs abas stratēģijas apvienot uz AB dambja. Toreiz tika prezentēta ideja iezīmēt Daugavu kā pilsētas simbolisko asi – Vecrīgas puse jau ir attīstījusies, savukārt Daugavas otra puse vēl jāattīsta. Toreiz izlēma tā saucamos "Jaunos trīs brāļus" (Latvijas Nacionālo bibliotēku, Rīgas koncertzāli un Laikmetīgās mākslas muzeju) izvietot tiešā centra un Daugavas akvatorijas tuvumā. Izvietojot koncertzāli uz rekonstrukciju gaidošā AB dambja, tiktu attīstīta kreisā krasta infrastruktūra, gājēju tilts to savienotu ar Ķīpsalu, beidzot tiktu izveidots tūrisma maršruts Vecrīgas panorāmas apskatei, objekta redzamība un tuvums centram būtu ideāls utt. Tomēr arī šis risinājums tika kritizēts kā pārāk nedrošs, dārgs un ambiciozs, citus tā laika projekta bīdītāju neveiklās komunikācijas izraisītos pretargumentus nemaz nepieminot. Tika iztērēti līdzekļi detālplānojuma izstrādei, saslēgti līgumi, bet 2008. gadā visu apstādināja krīze. Pirms gada, atsākot diskusijas par labāko iespējamo vietu, bija pieejama pat speciāli koncertzālei iezīmēta Eiropas fondu nauda, kura nosegtu visas papildus izmaksas dambja rekonstrukcijai un infrastruktūras izbūvei, vieta tika atzīta par piemērotāko starp deviņām citām, jautājums tika apspriests desmitiem reižu visās iespējamās institūcijās, tomēr daži arhitekti un publika bija noskaņota negatīvi, tāpēc Nacionālā Apvienība un tās kultūras ministre politisku un karjeras apsvērumu dēļ izvēlējās neriskēt ar lēmuma pieņemšanu.

Lūse P., *Ideālas vietas koncertzālei nav!* 03.07.2020 [tiešsaiste] Artteritory [skatīts 17.08.2020.] Pieejams: https://arterritory.com/lv/arhitektura_dizains--mode/aktuali/24965-idealas_vietas_koncertzalei_nav/

Avots I

Demokrātija nespēj ne emocionāli, ne simboliski, ne ar rituālu palīdzību stiprināt saites, kas vieno cilvēkus. Lai liberālajai demokrātijai būtu reāls spēks un lai tā varētu tālāk attīstīties, nacionālā identitāte ir nepieciešama. [..] Vēsture, kultūra, reliģija, ģeogrāfija un valoda ir būtiskākie indivīda identitātes elementi. [..] Nacionālismu uzskata nevis par mūsdienu patoloģiju, bet gan par reakciju uz mūsdienu sabiedrības slimībām – atsvešinātību, neirozēm, dzīves jēgas zudumu. Liberālisma tradīcija respektē indivīda autonomiju, pašrefleksiju un izvēli, savukārt nacionālisma tradīcija balsta piederības sajūtu, solidaritāti un lojalitāti, tāpēc ir saprotams, ka abas ideoloģijas sekmē viena otras attīstību.

Cilvēkiem Eiropā nacionālā identitāte ir nepieciešama: Tā attīsta solidaritātes jūtas, mazina indivīda atsvešinātību mūsdienu sabiedrībā, stiprina emocionālās saites starp paaudzēm.

Ilze Ostrovska, Vija Daukšte. *Eiropas ideja un idejas Eiropā*, Jumava; 279. lpp.

Kā informācija tekstā H papildina informāciju tekstā I vai ir pretrunā ar to?

2.2. Izmantojot iepriekš apkopoto informāciju, savas zināšanas un atgādni *Argumentēšana un debatēšana*, izveido cēloņu un seku argumentus par nacionālās identitātes nozīmi valstiskās identitātes veidošanā!

2.3. Klases diskusijā izvērtē nacionālās identitātes lomu mūsdienās!

3.uzdevums. Dzimumu lomu veidošanos un attīstību ietekmējošo faktoru pētniecība

Veicot uzdevumu, apgūsi prasmi meklēt informāciju par dzimumu lomu stereotipu pastāvēšanu dažādos vēstures periodos. Analizējot un izvērtējot avotus, gūsi priekšstatu, ka pastāvējuši tādi stereotipi, kas balstīti izpratnē par dzimumu lomām un to līdztiesību. Uzdevumā ietverti teksti, kas atspoguļo sievietes lomu dažādos laikos hronoloģiskā secībā. Lasot tekstus un atbildot uz attiecīgo jautājumu, gūsi priekšstatu par sievietes lomu dažādos laikos un faktoriem, kas ietekmēja dzimumu lomu veidošanos.

3.1. Izlasi piedāvātos vēstures un informācijas avotus, atbildi uz jautājumiem!

Avots A

Sieviete Livonijas sabiedrībā viduslaikos un jauno laiku sākumā 13.–16. gs.

Aizbildniecība pār pieaugušu sievieti – pilngadīgu meitu, precētu sievu, atraitni – darbojās ģimenes ietvaros, pie kam liela bija tēva un brāļu loma arī precētas pieaugušas sievietes dzīvē, bet vēlajos viduslaikos un jauno laiku sākumā tiesiski arvien lielāku nozīmi ieguva cita veida – korporatīvā, varas aizbildniecība, kas deleģēja savus pārstāvjus kā sieviešu tiesiskos aizbildņus. Pārstāvniecības princips vispirms mainījās pilsētās, kur jauno laiku sākumā par publiskās varas subjektu kļuva indivīdi un laulātais pāris. Pēc reformācijas sievietes statusa apzīmēšanai pārvaldes dokumentos aktuālākais kļuva aspekts saistībā ar ģimenes statusu (sieva, atraitne), un vīra/sievas attiecību nozīme sabiedrībā pieauga, atstājot ēnā paaudžu savstarpējās attiecības un saimnieku kā savas saimes (arī kalpoņu) pārstāvi publiskā telpā. Sievietes statuss līdz ar šo procesu kopumā paaugstinājās un individualizējās, neskatoties uz aizbildniecības principa nostiprināšanos saskaņā ar šajā laikā aktuālo romiešu tiesību izpratni par ģimenes galvas (*pater familia*) varu, kura rokās koncentrējās visa kopējā ģimenes īpašuma pārvalde. Atraitnes tiesību pieaugums no vienas puses un sieviešu īpašumtiesību ierobežošana no otras veicināja atraitņu atkārtotas precības 16. gs., arī nevienlīdzīgas laulības ar gados jaunākiem un mazāk turīgiem vīriešiem. Vienlaicīgi arī sievietēm precības bija iespēja iegūt materiālo nodrošinājumu un pacelties pa sociālas pozīcijas kāpnēm.

Vija Stikāne, vēsturniece, promocijas darbs (367.–368. lpp.) https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4785/29387-Vija_Stikane_2012.pdf?sequence=1

Izmantojot informāciju avotā A, nosaki, vai Livonijas sieviešu tiesības balstījās uz pārstāvniecību un aizbildniecību arī pēc reformācijas?

Avots B

Napoleona kodeksa fragmenti, 1810. gads

212. Laulātajiem ir pienākums būt abpusēji uzticīgiem, palīdzēt un uzturēt vienam otru.

213. Vīram jāsargā sava sieva, sievai jāpakļaujas vīram.

214. Sievai jādzīvo kopā ar vīru un jāseko viņam visur, kur viņam labpatiksies apmesties uz dzīvi; vīra pienākums – uzņemt sievu un piešķirt visu nepieciešamo viņas uzturam atbilstoši iespējām un nolikumam.[..]

217. Pat gadījumā, ja manta (laulāto starpā) sadalīta, sievai nav tiesību dāvināt, atsavināt, ieķīlāt (sievas mantu) bez vīra dalības šajā aktā un viņa piekrišanas.

Valdis Klišāns. *Vēsture vidusskolai, II daļa*. Zvaigzne ABC, 2003; 187. lpp.

Avots C

Džeinas domas angļu rakstnieces Š. Brontē romānā "Džeina Eira", publicēts 1847. gadā

Veltīgi apgalvot, ka cilvēks ir apmierināts ar mierīgu dzīvi; cilvēkam vajadzīga darbīga dzīve, un viņš pats sev tādu rod, ja to nedāvā liktenis. Miljoniem cilvēku lemta vēl vienmuļāka dzīve nekā man, un šie miljoni klusībā saceļas pret to. Neviens nezina, cik daudz dumpības gara (līdzās politiskajam dumpības garam) slēpjas parastā ikdienas dzīves ritumā. Tiek uzskatīts, ka sievietes pēc dabas ir mierīgas, taču sievietes spēj pārdzīvot tādas pašas jūtas kā vīrietis, bet viņas spiestas dzīvot tradīciju žņaugos, šaurā vidē un cieš gluži tāpat, kā šādos apstākļos ciestu vīrieši. Un, kad privileģētais dzimums apgalvo, ka sieviešu sūtība ir tikai cept pudiņus, adīt zeķes, spēlēt klavieres un izšūt somiņas, tad tas ir pārāk šaursirdīgs spriedums. Nav grūti nosodīt vai izsmiet sievietes, ja viņas tiecas darīt un iemācīties kaut ko vairāk nekā to, ko parašas noteikušas viņu dzimumam.

Šarlote Brontē. *Džeina Eira*. Rīga, 1976; 110. lpp.

Kā avotā C paustā informācija papildina avotā B sniegto informāciju?

Avots D

Sufražistes – sievietes, kuras 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā Lielbritānijā un ASV cīnījās par vēlēšanu tiesībām. Viņas izmantoja dažādas cīņas formas, piemēram, pieķēdējās pie margām, ar starpsaucieniem pārtrauca politiskus mītiņus. Daudzas sufražistes apcietināja un baroja ar varu, kad viņas pieteica bada streiku.

Marija Evansa *(Mary Evans)*, *Konstance Litone 1910*. //Ilustrētā Pasaules Vēsture, Oktobris, 2008, 89. lpp.

Kā, tavuprāt, vērtējams apgalvojums, ka mūsdienu sieviešu līdztiesību ir izcīnījušas 20. gs. sākuma sufražistes?

Avots E

Feminisms

Feminisms rodas 19. gs. kā apzīmējums sieviešu cīņai par savām tiesībām. Feminisma kustību nosacīti var sadalīt trīs posmos: 1) ap 1840.–1880. g. – šajā laikā, lai paaugstinātu savu statusu sabiedrībā, sievietes mēģina kopēt vīriešus un uzņemties viņu tradicionālās lomas; 2) 1880.–1920. g. – aktualizējas sieviešu cīņa par sociālajām un politiskajām tiesībām, arī par vēlēšanu tiesībām un iespējām ieņemt vadošus valsts amatus; 3) no 1920. g. līdz mūsdienām – feminisms diferencējas dažādos novirzienos. Feministiskajās teorijās tiek pievērsta uzmanība politiskiem, demogrāfiskiem, socioloģiskiem, ekonomiskiem, politiskiem un kultūras jautājumiem. [..]

Feminisms ir loģisks, nepieciešams un nenovēršams 20. gadsimta garīgās dzīves auglis, kura nozīme 21. gadsimtā tikai palielināsies.

Feministiskā filozofija

20. gs. otrajā pusē uzplaukst feministiskā filozofija. Uz to lielu iespaidu atstāj Simonas de Bovuāras darbs "Otrais dzimums", kurā viņa parāda, kādu apstākļu dēļ kultūrā un sabiedrībā sievietei tiek piešķirta otršķirīga loma. Feministiskā filozofija atzīst, ka viens no noteicošajiem faktoriem ir dziļi vēsturē iesakņojies priekšstats par dabas un kultūras pretstatu. Kultūra tiek atzīta par augstāku un vērtīgāku sfēru nekā daba. Līdztekus ir iesakņojusies tradīcija, ka sievieti vairāk saista ar dabu, bet vīrieti ar kultūru.

M.Kūle, R.Kūlis. *Filosofija*. Zvaigzne ABC, 1998; 449. lpp.

Izvērtējiet filozofu viedokli avotā E, un paskaidrojiet, vai var piekrist teksta noslēgumā paustajai autoru prognozei? Pamato savu atbildi!

Avots F

Tikai sešās pasaules valstīs sievietēm tiek garantētas līdzvērtīgas tiesības vīriešiem. Šo valstu vidū arī Latvija

Pasaule virzās pretim dzimumu līdztiesībai, tomēr tas notiek ļoti, ļoti lēni. Kā liecina vērienīgs Pasaules Bankas veiktais pētījums, tikai sešās pasaules valstīs vīriešiem un sievietēm ir vienlīdzīgas tiesības. Svarīgi atzīmēt, ka viena no šīm sešām pasaules valstīm ir arī Latvija. Salīdzinot ar līdzīgu pētījumu pirms desmit gadiem, tas ir būtisks progress – toreiz maksimālo 100 punktu atzīmi neieguva neviena valsts. Pētījumā skatīts, cik efektīvi valstis garantē dzimumu vienlīdzību sociālajā un ekonomiskajā jomā. Aprēķināts, ka ar šādu progresa tempu sieviešu un vīriešu tiesības visā pasaulē būs patiesi vienlīdzīgas vien 2073. gadā.

Latvija, tāpat kā Beļģija, Dānija, Francija, Luksemburga un Zviedrija, ir vienīgās valstis, kas Pasaules Bankas pētījumā ieguvušas maksimālo 100 punktu atzīmi. [..]

Vissliktākā situācija vienlīdzīgu tiesību ievērošanā starp abiem dzimumiem ir Tuvajos Austrumos un Sahāras reģionā Āfrikā. Šeit esošās valstis vidēji ieguvušas vien 47,37 punktu atzīmi, kas nozīmē, ka sievietēm netiek dota pat puse no tiesībām, kādas ir vīriešiem.

Vidējais rezultāts globāli ir 74,71 punkts – tas par vairāk nekā 4,5 punktiem pārsniedz rezultātu pirms desmit gadiem. Tas norāda arī uz to, ka vidēji pasaulē sievietēm ir ļauti vien 75 % tiesību no tām, kas ir vīriešiem.

Pētījuma galvenais mērķis bija attīstīt labāku izpratni par to, kā sieviešu nodarbinātību un uzņēmējdarbību ietekmē dzimumu diskriminācija. [..]

Pētījuma galvenie kritēriji bija – sieviešu brīvība apmeklēt dažādas vietas, darba gaitu sākšana, algu apmēri, brīvība izvēlēties dzīvesbiedru, iespējas kļūt par māti, biznesa vadīšanas brīvība, kā arī pensijas. Galvenie pētījuma jautājumi bija – "vai sieviete ārpus mājas var justies vienlīdzīga ar vīrieti?" un "vai ir likumi kas nosoda sadzīves vardarbību?".

Tikai sešās pasaules valstīs sievietēm tiek garantētas līdzvērtīgas tiesības vīriešiem, 13.03.2019. [tiešsaiste] TVNET [skatīts 17.08.2020] Pieejams: https://www.tvnet.lv/6543415/tikai-sesas-pasaules-valstis-sievietem-tiek-garantetas-lidzvertigas-tiesibas-viriesiem

Izmantojot savas zināšanas, pamato, vai pētījums, kurā Latvija iekļuvusi pirmajā valstu sešiniekā sieviešu līdztiesības jomā, atspoguļo patiesību?

3.2. Izmantojot piedāvātos vēstures un informācijas avotus, savas zināšanas un citus atbilstošus pieejamos vēstures un informācijas avotus, izskaidro dzimuma lomu stereotipu attīstību ietekmējošos un veidojošos faktorus.

3.3. Izmantojot visu apkopoto informāciju, pierādi vai apgāz apgalvojumu, ka sieviete ir vairāk saistīta ar dabu, bet vīrietis ar kultūru. Savu viedokli pamato ar faktos balstītiem argumentiem (izmantojiet atgādni *Argumentēšana un debatēšana)*!

4. uzdevums Morāles dilemmas vēsturiski kritiskās situācijās

"Karš ir nepanesami smags ne tikai tāpēc, ka sēj postu un nāvi, karš arī liek izdarīt smagas izvēles. Šai karā vieni izvēlējās zvērēt Hitleram, otri – Staļinam, citi – glābties, vēl citi – glābt. Glābēji spļāva acīs abiem tirāniem un kalpoja vienai, vispārākajai idejai – cilvēcībai."

No raidījuma "Kurzemes kara bēgļi un laivu vīri – glābēju varoņstāsts" ciklā "Atslēgas"

Kādus lēmumus tu pieņemtu, ja dzīvotu Otrā pasaules kara apstākļos Latvijā?

Atbildē izskaidro:

- kādi apstākļi un faktori ietekmēja cilvēku rīcības izvēli?
- kādi apstākļi un faktori ietekmēja cilvēku izpratni par taisnīgumu?
- kas ir taisnīgums?
- ko nozīmē jēdziens *cilvēcība* kara apstākļos?

Atbildi pamato ar faktos balstītiem argumentiem (izmantojiet atgādni *Argumentēšana un debatēšana*).

Atbildes sagatavošanai izmantojiet vismaz divus no piedāvātajiem informācijas avotiem:

1) Fragmenti no Neiburgs, U. *Draudu un cerību lokā. Latvijas pretošanās kustība un Rietumu sabiedrotie (1941–1945)*, Mansards, 2017.

[..] Situācijā, kad Latvijas teritoriju pārvaldīja viena – nacionālsociālistiskās Vācijas – vara, turklāt draudēja arī otras – PSRS okupācijas varas atgriešanās, Latvijas tautas pašnoteikšanās centienus un vēlmi atgūt valstisko neatkarību pauda spontāni un pakāpeniski izveidojusies nacionālā pretošanās kustība, kam piemita dažādas organizētas un neorganizētas izpausmes. Atšķirībā no nacistu okupētās

Rietumeiropas pretošanās kustībām Baltijas valstīs bija jācīnās ne pret tikai vienu, bet diviem ienaidniekiem – Padomju Savienību un nacionālsociālistisko Vāciju. (398. lpp.)

[..] Pretošanās kustības būtības izpratnē un izvērtējumā svarīgi ir saprast arī motīvus, kas kara laikā noteica daudzu indivīdu līdzdalību dažādos nelegālos vai bruņotos formējumos. Jājautā, vai no cilvēciskā viedokļa bija būtiska atšķirība starp Latgales zemnieku, kurš 1942.–1943. gadā bija spiests atstāt savas mājas, lai izvairītos no t.s. "Jaunsaimnieku" *(Junglandwirte-Aktion)*, Latgales vai "Vasaras ceļojuma" *(Sommerreise)* akciju laikā notiekošā, kad par kreisi noskaņotām personām uzskatītos cilvēkus piespiedu kārtā nosūtīja darbos uz Vāciju, tāpēc viņi nonāca mežā, kur pievienojās vietējām vai no PSRS ienākušām partizānu/diversantu vienībām, un leģiona dezertieri vai Kurzemes iedzīvotāju, kurš 1944. gadā, nevēlēdamies pakļauties mobilizācijai, par ko tam draudēja sešu mēnešu ieslodzījums vai pat nāvessods, pievienojās kureliešiem? Ir jāatzīst, ka šo cilvēku rīcību vairāk noteica minētie draudi un vietējie apstākļi nekā viņu tā laika ideoloģiskā nostāja, neatkarīgi no tā, vai tā bija demokrātiska, nacionālistiska, komunistiska vai bieži vien apolitiska. Tās definēšana, visticamāk, kļuva aktuāla tikai vēlāk, iekļaujot šo indivīdu kolektīvā pēc ideoloģiskās piederības apzīmētā struktūrā, vienalga, vai tas notika vēl kara laikā, vai pēckara vai mūsdienu vēsturnieku radītā vēstures konceptā. (87.– 89. lpp).

[..] Izvērtējot vairāk nekā 4500 latviešu civilo bēgļu nonākšanu neitrālajā Zviedrijā 1944.–1945. gadā, ir jāatzīst ne tikai LCP un atsevišķu indivīdu, bet arī zviedru militārās izlūkošanas un amerikāņu bēgļu palīdzības organizāciju ieguldījums nelegālās bēgļu lauvu kustības nodrošināšanā un īstenošanā. Vienlaikus jākonstatē, ka arī pašu latviešu bēgļu laivu pārcēlāju devums šo akciju īstenošanā līdz šim nav pietiekami novērtēts, kaut arī tas bija daudz nozīmīgāks, nekā tobrīd Rīgā un Kurzemē atrodošos vai jau Zviedrijā nonākušo LCP līderu tā laika rīcība. Par to liek domāt arī jūrnieka V. Jurjaka pēckara atmiņās paustā nostāja: "Pienāca ziņas, ka LCP darbība Rīgā tiek pārtraukta un mūsu valdības vīri ar ģimenēm un paziņām pārcelsies uz Kurzemi, respektīvi, uz Ventspils piekrasti braucieniem uz Zviedriju. [..] Ar šo laiku sākot, es uzskatu, ka mūsu LCP darbība pārsviedās no Latvijas uz Zviedriju. [..] Visā manā pretestības kustības laikā no 1943. gada līdz 1945. gadam es neesmu sastāvējis, nedz arī man zinot līdzdarbojies ne LCP, ne Zviedrijas latviešu palīdzības komitejā. Šīs organizācijas nav man devušas šajā darbības posmā nekādu palīdzību vai norādījumus bēgļu evakuācijai no Kurzemes uz Zviedriju. Ja arī esmu palīdzējis šo organizāciju biedriem, tāpat zināmu politisku partiju biedriem un viņu līdzgaitniekiem evakuēties no Kurzemes uz Zviedriju, tad to esmu darījis tikai savas latviskās cilvēcības vārdā, palīdzēdams ikvienam latvietim, neprasot pēc viņa izcelsmes, materiālā stāvokļa vai politiskās pārliecības. (354.–356. lpp.)"

2) Anderss E., *Latviešu vidū holokausta laikā,* Jumava, Rīga 2011.

3) Bērziņš M., *Svina garša*, Dienas Grāmata, Rīga 2015.

4) Kalniete S., *Ar balles kurpēm Sibīrijas sniegos*, Jāņa Rozes apgāds, Rīga 2018.

5) Mihelsone F., *Es izdzīvoju Rumbulā*, Dienas Grāmata, Rīga 2017.

6) "Kurzemes kara bēgļi un laivu vīri – glābēju varoņstāsts" ciklā "Atslēgas" [tiešsaiste] Latvijas Televīzija [skatīts 17.08.2020.] Pieejams: https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/02.08.2018-atslegas-kurzemes-kara-begli-un-laivu-viri--glabeju-varonstasts.id136422/